

حقوق حیوانات

در ایران و اسناد بین المللی

تألف:

عباس عسکری

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: حسینی، عباس، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآورنده	: حقوق حیوانات در ایران و اسناد بین‌المللی / عباس حسینی
مشخصات نشر:	: تهران، مجد، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۴۸۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۰۳۶-۲
یادداشت	: کتابنامه: ص ۴۷۵ - ۴۸۰.
موضوع	: حقوق حیوانات
موضوع	: حمایت حیوانات -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
رده‌بندی کنگره	: ۷۱۳۹۰ ج ۵ ح HV۴۷۰/۸
رده‌بندی دیویی	: ۶۳۶/۰۸۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۵۳۱۹۷۲

حقوق حیوانات در ایران و اسناد بین‌المللی

تألیف: عباس حسینی

منشآت: مجد

چاپ اول: ۱۳۹۰ تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۴۰ تومان

حق چاپ محفوظ و منتشر «ه» است.

دفتر مرکزی

تهران، میدان انقلاب، ابتدای خیابان اردیبهشت، تقاطع ابتدای راندا، مری، پلاک ۵۹

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۰۹۴۲۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۰۳۶-۲

ISBN: 978-600-193-036-2

نمایشگاه‌های دائمی آثار حقوقی «مجد»

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۱۰۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه کرمبختان: بلوار کرمبختان، بعد از خردمند شمالی، پلاک ۴۳، واحد ۲. تلفن: ۸۸۸۳۴۳۳۷

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۶۲۶۸۶۷۰ ۰۳۵۱

www.majdlaw.com

E-mail: majd@majdlaw.com

فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور به طور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

۲۱	پیشگفتار .....
۲۴	علائم اختصاری .....

فصل اول: تعاریف و مقدمه

۲۵	۱- حیوان چیست؟ .....
۲۷	۲- حیوان حقّی؟ آیا حیوان حقّی دارد؟ .....
۳۳	۳- فلسفه حقوق حیوانات چیست؟ .....
۳۸	۴- حقوق حیوانات چیست؟ آیا حیوان اهلیت تمتّع و استیفا دارد؟ (احیای تفکر اصیل) .....
۴۲	۵- جایگاه حقوق حیوانات در علم حقوق: .....
۴۵	۶- حقوق حیوانات، شرایط و مبانی .....
۴۸	۷- منابع حقوق حیوانات .....

فصل دوم: حقوق حیوانات در قوانین

۵۰	۸- مقدمه .....
۵۴	بخش اول: حقوق حیوانات در قانون اساسی .....
۵۴	۹- اصل حکومت حقّ و عدل قرآن .....
۵۴	۱۰- اصل افزایش تولیدات کشاورزی و دامی در جهت خیر و رفاه .....
۵۵	۱۱- مدیر محیط زیست حکومت اسلامی است (اصل مدیریت محیط زیست) .....
۵۶	۱۲- اصل طلایی حفاظت محیط زیست .....
۶۱	بخش دوم: حقوق حیوانات در قانون مدنی .....
۶۱	۱۳- حیوانات در حکم مال غیر منقول .....
۶۴	۱۴- نتایج حیوانات .....
	۱۵- تملک حیوان وحشی ممکن نیست. (حیوان ربایی «غصب حقوق آن» جرم است
۶۵	و بیع حیوان وحشی باطل است) .....
۶۶	۱۶- حیوان گم شده و شرایط آن .....
۶۷	الف) حقوق تطبیقی .....
۶۸	۱۷- تکلیف رد حیوان گم شده به مالک یا حاکم .....
۶۸	الف) حاکم کیست؟ .....

- ب) وضعیت حقوقی حیوان گم شده یا یافت شده و مسوولیت مالک اصلی و یابنده چگونه است؟ ۶۹
- ج) آیا یابنده مکلف است حیوان را به دادستان و مقام قضایی تسلیم کند، یا صرف اطلاع دادن کافی است؟ ۷۲
- د) اگر یابنده بعد از یافتن حیوان گم شده اعراض کند و آن را رها کند، آیا ضامن است؟ .. ۷۲
- ه) آیا صاحب حیوان بعد از اطلاع مبنی بر اهمال و کاهلی یا اعراض یابنده می‌تواند به او رجوع کند؟ ۷۳
- و) تکلیف در قبال حیواناتی که مالک آنها را رها کرده یا اعراض نموده و یا در نگهداری آن اهمال نموده چیست؟ ۷۳
- ز) وضعیت حقوقی مد و مسوولیت یابنده و متصرف و نگهداری حیوان در فرض م. ۱۰۰ چگونه است؟ ۷۳
- ح) مدت زمان مجاز نگهداری حیوان توسط یابنده چقدر است؟ ۷۵
- ط) اگر حاکم پس از حش و حش مالک حیوان را نیابد، تکلیف چیست؟ ۷۶
- ی) حکم حیوانی که به انسان خدایان می‌شود چیست؟ ۷۷
- ک) ملاک مناطق مسکونی و غیر مسکونی ماده‌ی ۱۷۲ ق.م. چیست؟ ۷۷
- ل) آیا یابنده‌ی حیوان به استثنای هزینه و مخارج حیوان علیه مالک حق حش خواهد داشت؟ ۷۷
- م) اعراض مالک حیوان چگونه مسلم می‌شود و آیا قابل رجوع است؟ ۷۸
- ن) حقوق تطبیقی ۷۹
- ۱۸ - شکار حیوان ۸۱
- الف) شکار چیست؟ ۸۲
- ب) صید چیست؟ ۸۲
- ۱۹ - شکار حیوان مملوک ممنوع است. (تعاریف حیوان اهلی، وحشی و تفاوت آنها) ۸۴
- الف) حیوان اهلی چیست؟ ۸۴
- ب) حیوان وحشی چیست؟ ۸۵
- ج) متمکن از دفاع چیست؟ ۸۶
- د) معانی «علامت مالکیت» چیست؟ ۸۶
- ه) حکم استثنایی زنبور عسل و کبوتر که در کندو و برج جمع می‌شوند؟ ۸۷
- و) در دوران امر و تعارض بین ضاله و اعراض مالک تکلیف چیست؟ ۸۹
- ز) در دوران امر و تعارض بین اعراض مالک و عنوان مجهول‌المالک تکلیف چیست؟ ... ۸۹
- ۲۰ - غصب حیوان و ضمان غاصب نسبت به عین و منافع حیوان ۸۹
- حقوق تطبیقی ۹۲

۲۱ - اتلاف حیوان.....	۹۴
الف) اتلاف چیست؟.....	۹۴
ب) آیا مباشر در تلف حیوان می تواند به اذن کسی که او را غریقته استناد کند؟.....	۹۴
احکام مختلف تلف حیوان:.....	۹۵
الف) حکم تلف حیوان انتفاعی:.....	۹۵
ب) حکم تلف حیوان غیر انتفاعی:.....	۹۶
ج) حکم تلف حیوان نجس غیر معلم: (آموزش ندیده).....	۹۶
د) حکم تلف حیوان نجس معلم.....	۹۷
ه) حکم تلف حیوان نجس ولگرد یا رها شده (وحشی شده).....	۹۷
و) حکم تلف حیوان نجس وحشی.....	۹۷
ز) با توجه به بحث (ج) و اینکه معامله حیوان نجس ممنوع است اگر صاحب حیوان مسلمان یا غیر مسلم، بدل حیوان را مطالبه کند و تهیه بدل حیوان متجرب یا بریده حیوان نجس و پرداخت ثمن خواهد بود، حکم چیست؟.....	۹۸
ح) با توجه به جواز حاکم سگ معلم، معلم ناگزیر از تجارت سگ غیر معلم برای تعلیم است، حکم چیست؟.....	۹۹
ط) خلاصه ی قضایای مالکیت تلف حیوان نجس.....	۹۹
۲۲ - حیوان اهلی، مثلی است یا قیمی؟.....	۱۰۰
الف) تشخیص قیمی یا مثلی بودن چه فایده ای در خصوص حیوان دارد؟.....	۱۰۱
ب) در تعدر رد بدل حیوان یا عدم رضایت مالک از طرفین در رد یا پذیرش بدل و نوسان قیمت حیوان، کدام قیمت پرداخت می شود؟.....	۱۰۳
۲۳ - دفاع مشروع در برابر حیوان.....	۱۰۳
الف) دفاع مشروع چیست؟.....	۱۰۴
ب) فرق دفاع مشروع و در حکم دفاع مشروع چیست؟.....	۱۰۶
ج) آیا دفاع مشروع در برابر تجاوز حیوان تحقق می یابد؟.....	۱۰۷
د) حقوق تطبیقی.....	۱۰۸
۲۴ - خساراتی که مالک یا متصرف حیوان مسبب است.....	۱۰۹
الف) در کدام خسارت ها مالک یا متصرف حیوان مسوول خسارت وارده نیست؟.....	۱۱۰
ب) در کدام خسارت ها مالک یا متصرف حیوان مسوول خسارت وارده می باشد؟.....	۱۱۲
ج) حقوق تطبیقی.....	۱۱۷
۲۵ - مسوولیت ناشی از مالکیت یا حفاظت حیوان.....	۱۱۸
الف) عناصر و ارکان مسوولیت مدنی:.....	۱۱۸
ب) شرایط ضرر قابل مطالبه:.....	۱۱۸

- ۱۲۰ ..... (ج) موانع انتساب فعل زیانبار به فاعل آن.
- ۱۳۵ ..... (د) حقوق تطبیقی.
- ۱۳۵ ..... ۲۶ - معامله‌ی حیوان اهلی مملوک (خیار حیوان).
- ۱۳۶ ..... الف) خیار چیست؟
- ۱۳۶ ..... ب) خیار حیوان شامل چه حیواناتی است؟
- ۱۳۶ ..... ج) آیا خیار حیوان شامل مبیع معین است یا مبیع کلی را در بر می‌گیرد؟
- ۱۳۷ ..... د) خیار حیوان متعلق به چه کسی است؟
- ۱۳۷ ..... هـ) در مواردی که مبیع و ثمن هر دو حیوان است وضعیت خیار حیوان چگونه است؟
- ۱۳۸ ..... و) مبدأ خیار حیوان از حین عقد است یا از حین تفرق؟
- ..... ز) مراد از «عقد» برای ثبوت خیار حیوان، زمان قبض مشتری است یا زمان صرفه عقد؟
- ۱۴۰ ..... ح) فایده خیار حیوان قبل از قبض و بعد از عقد چیست؟
- ۱۴۱ ..... ط) سه روز خیار در ایران چگونه محاسبه می‌شود؟
- ۱۴۳ ..... ی) مستقطات خیار حیوان کدام است؟
- ۱۴۴ ..... ک) آیا مطلق تصرف مستأجر خیار حیوان است؟
- ۱۴۴ ..... ل) چه تصرفاتی مستقط خیار حیوان است؟
- ۱۴۵ ..... م) آیا تصرف مقید به دلالت بر رهنیت مستقط خیار حیوان است؟
- ..... ن) آیا اجاره دادن حیوان از جانب مسیری در مدت خیار حیوان مستقط خیار حیوان است؟ اگر حیوان دچار نقص شود رهنده‌ی کجاست؟
- ۱۴۷ ..... س) اگر فردی اسبی جهت مسابقه بخرد و در مدت خیار حیوان، مسابقه دهد و برنده نشود، آیا می‌تواند به این بهانه معامله را فسخ کند؟
- ۱۴۷ ..... ع) تکلیف نتاج حیوان بعد از بیع و نوزاد متولد شده در زمان خیار در حالت اعمال فسخ چگونه است؟
- ۱۴۸ ..... ف) حکم ماده ۳۵۸ ق.م. بر اینکه حمل در بیع حیوان متعلق به مشتری است، چه می‌شود، آیا مغایر حقوق حیوانات نیست؟
- ۱۵۰ ..... ۲۷ - اجاره‌ی حیوانات
- ۱۵۱ ..... الف) در عقد اجاره‌ی حیوان آیا تعیین راکب (سوارکار) یا محمول (بار) لازم است؟
- ۱۵۲ ..... ب) نقد نظر دکتر امامی در خصوص شق دوم ماده ۵۰۸ ق.م. ....
- ۱۵۵ ..... ۲۸ - وجه التزام در اجاره‌ی حیوان
- ..... آیا حکم ماده ۵۰۹ ق.م. هنگامی که حیوان در تصرف مستأجر باشد، جاری است؟
- ۱۵۶

۲۹	حیوان مورد اجاره ممکن است کلی در معین باشد ولی حیوان مورد
۱۵۶	معامله باید عین معین باشد
۱۵۸	با توجه به اینکه بیع مال قیمی (حیوان) به صورت کلی فی الذمه و کلی در معین باطل است آیا این حکم با مفهوم ماده ۵۱۰ ق.م. تعارض ندارد؟
۱۵۹	۳۰ - تکلیف مستأجر حیوان
	با توجه به امکان اجاره دادن عین مستأجره توسط مستأجر (م. ۴۷۴ ق.م.) و
	م. تعین راکب و محمول (قسمت دوم ماده ۵۰۸ ق.م.) آیا مستأجر حیوان باز
۱۶۰	م. انتقال منافع را خواهد داشت؟
۱۶۰	۳۱ - وارد بطلان و فسخ عقد اجاره‌ی حیوان
۱۶۰	الف) موارد فسخ یا منسوخ اجاره‌ی حیوان کدام است؟
۱۶۱	ب) موارد فسخ اجاره حیوان کدام است؟
۱۶۱	۳۲ - شروع اجاره حیوان از زمان عقد است یا تسلیم؟
	۳۳ - مدت اجاره حیوان مورد اجاره که منفعت به بیان مسافت و محل معین
۱۶۲	شده چگونه محاسبه می‌شود؟
۱۶۳	۳۴ - عقد مسابقه و گرویندی حیوان (رطیندی)
۱۶۴	الف) قمار چیست؟
۱۶۶	ب) ماهیت حقوقی عقد مسابقه چگونه است؟
۱۶۷	ج) عقد مسابقه شامل چه حیواناتی می‌شود؟
۱۶۷	د) شرایط اساسی صحت عقد مسابقه چیست؟
۱۶۸	بخش سوم: حقوق حیوانات در قانون مجازات اسلامی
۱۶۸	۳۵ - مسوولیت دامپزشک
۱۶۹	الف) تعهد دامپزشک چه نوع تعهدی است؟
	ب) اگر دامپزشک قبل از معالجه براءت حاصل کند ولی در حین معالجه مرتکب
	تقصیر شود، آیا مشمول حکم ماده ۳۲۲ ق.م.ا. مبنی بر براءت و عفو است؟
۱۶۹	خسارت نبودن، خواهد بود؟
	ج) در موارد فوری که حیوان نیاز به درمان سریع (جراحی و...) دارد و اخذ رضایت از
۱۷۰	صاحب حیوان مقدور نیست، مسوولیت دامپزشک چگونه خواهد بود؟
۱۷۱	۳۶ - جنایت به واسطه‌ی حیوان
۱۷۲	الف) عناصر تشکیل دهنده‌ی جرم
۱۷۳	ب) موجبات ضمان کیفری
۱۷۵	۳۷ - مسوولیت حفظ و نگهداری حیوان
۱۷۸	حقوق تطبیقی

- ۳۸ - دفاع در برابر هجوم حیوان و مسوولیت مالک یا متولی حیوان در این خصوص .. ۱۷۹
- ۳۹ - مسوولیت مالک حیوان در برابر هجوم حیوانش به حیوان دیگر .. ۱۸۰
- ۴۰ - ضمان ناشی از آسیب سگ خانه .. ۱۸۲
- الف) آیا حکم ماده‌ی ۳۶۰ ق.م.ا. شامل حیوانات دیگر نیز می‌شود یا مختص دارنده‌ی سگ است؟ .. ۱۸۲
- ب) مشترکات و متمایزات احکام مواد ۳۵۷ و ۳۶۰ ق.م.ا.؟ .. ۱۸۳
- ج) حقوق تطبیقی .. ۱۸۳
- ۴۱ - ضمان ناشی از توقف حیوان در جایی .. ۱۸۴
- ۴۲ - ضمان ناشی از زدن حیوان .. ۱۸۵
- ۴۳ - اتلاف و سبب و ناقص نمودن حیوانات اهلی یا وحشی .. ۱۸۵
- الف) حیوان حرام کشتن و خوردن چیست؟ .. ۱۸۶
- ب) تحلیل حقوقی تمایزات حیوان حلال گوشت و حرام گوشت؟ .. ۱۸۹
- ج) چرا شکار و اتلاف و ناقص کردن حیوان اهلی متعلق به دیگری جرم است و مسوولیت کیست؟ .. ۱۹۰
- د) نکته‌ی خلاف قاعده ماده‌ی ۳۶۰ ق.م.ا. «چرا شکار و اتلاف حیوان وحشی قابل گذشت و دارای جنبه‌ی معفو است؟» .. ۱۹۰
- ه) حقوق تطبیقی (کنوانسیون نروژ) .. ۱۹۱
- و) حقوق تطبیقی (کنوانسیون کویت) .. ۱۹۲
- ز) حقوق تطبیقی (پروتکل کیوتو) .. ۱۹۳
- ح) حقوق تطبیقی (پروتکل مونترال) .. ۱۹۴
- ط) حقوق تطبیقی (کنوانسیون نیویورک) .. ۱۹۵
- ی) حقوق تطبیقی (کنوانسیون روتردام) .. ۱۹۷
- ک) حقوق تطبیقی (کنوانسیون استکهلم) .. ۱۹۹
- ۴۴ - شکار و صید غیر مجاز حیوانات وحشی .. ۲۰۰
- ۴۵ - کشتار غیر مجاز دام .. ۲۰۱
- الف) دام چیست؟ .. ۲۰۲
- ب) جرم کشتار غیر مجاز دام مطلق است یا مقید؟ .. ۲۰۲
- ۴۶ - تخریب محیط زیست .. ۲۰۴
- الف) تعریف مرتع .. ۲۰۵
- ب) تعریف اراضی جنگلی .. ۲۰۵
- ج) تعریف زمین بایر .. ۲۰۶
- د) تعریف زمین موات .. ۲۰۶

۲۰۶	هـ) تعریف پارک ملی
۲۰۶	و) تعریف منابع طبیعی
۲۰۷	ز) جرم تخریب محیط زیست و منابع طبیعی چگونه تحقق می‌یابد؟
۲۰۸	ح) حقوق تطبیقی (کنوانسیون بازل)
۲۱۰	بخش چهارم: حقوق حیوانات در قوانین محیط زیستی
۴۷	۴۷- متن قانون شکار و صید (مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ با اصطلاحات مصوب
۲۱۰	۱۳۵۳/۱۰/۲۵ و ۱۳۷۵/۹/۲۵)
۲۱۸	۴۸- بررسی مفایرت قانون شکار و صید با شرع و حقوق حیوانات وحشی
۲۱۸	الف) آیا قانون شکار و صید مغایر با شرع و حقوق حیوانات در اسلام است؟
۲۲۱	ب) مواد پیشنهادی جهت اصلاح قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶
۲۲۲	۴۹- متولی حفاظت غامی و مسوول حیوانات وحشی در حقوق ایران کیست؟
۵۰	۵۰- بررسی سیاست‌های شورای عالی حفاظت از محیط زیست با
۲۲۳	حقوق حیوانات
۵۱	۵۱- متن آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون شکار و صید (مصوبه‌ی شماره‌ی
۲۲۵	۷/۷۶۴۰ مورخ ۱۳۷۵/۱۰/۱۳ - هیأت وزیران)
۲۲۹	۵۲- بررسی و تحلیل حقوقی آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون شکار و صید
۲۳۱	مواد پیشنهادی جهت اصلاح آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون شکار و صید
۵۳	۵۳- قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و
۲۳۲	اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۴)
۲۳۸	۵۴- بررسی و تحلیل حقوقی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست
۲۴۰	الف) مواد پیشنهادی جهت اصلاح قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست
۲۴۲	ب) حقوق تطبیقی (کنوانسیون لندن)
۵۵	۵۵- آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب شماره
۲۴۳	۸۱۸۴۰ مورخ ۱۳۵۴/۱۲/۴ - هیأت وزیران)
۵۶	۵۶- بررسی و تحلیل حقوقی آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون حفاظت و بهسازی
۲۵۰	محیط زیست (نقد باغ وحش و موزه حیوانات)
	الف) مواد پیشنهادی جهت اصلاح آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون حفاظت و
۲۵۲	بهسازی محیط زیست
۲۵۳	ب) حقوق تطبیقی (کنوانسیون تنوع زیستی)
۵۷	۵۷- حقوق حیوانات در قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و
۲۵۵	فرهنگی (۱۳۸۸ - ۱۳۸۴)
۲۵۶	۵۸- قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبرزی جمهوری اسلامی ایران

- ۵۹ - بررسی و تحلیل حقوقی قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی
 ۲۶۲ ..... جمهوری اسلامی ایران
- الف) هنگام تعارض وظایف و اختیارات شرکت سهامی شیلات ایران در خصوص امور جانوران آبی با وظایف و اختیارات سازمان حفاظت محیط زیست تکلیف چیست؟
 ۲۶۲ ..... ۶۰
- ب) مواد پیشنهادی جهت اصلاح قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی
 ۲۶۵ ..... ۶۱
- ۶۰ - آیین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی
 ۲۶۶ ..... ۶۱
- ۶۱ - بررسی و تحلیل حقوقی آیین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی
 ۲۸۹ ..... الف) آیا ماده ۱۷ آیین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی با بند ج ماده ۲۲ قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی و همچنین با مواد ۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵ قانون شکار و صید موازی یا معارض نیست؟
 ۲۹۰ ..... ۶۲
- ب) مواد پیشنهادی جهت اصلاح آیین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی
 ۲۹۱ ..... ۶۳
- ۶۲ - لایحه قانونی مجازات صید غیر مجاز از دریای خزر و خلیج فارس
 ۲۹۲ ..... ۶۳
- ۶۳ - بررسی و تحلیل حقوقی لایحه قانونی مجازات صید غیر مجاز از دریای خزر و خلیج فارس (مصوب ۱۳۵۸/۵/۴ شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی ایران)
 ۲۹۴ ..... ۶۴
- ۶۴ - آیین نامه اجرایی شکار ویژه
 ۲۹۵ ..... ۶۵
- ۶۵ - بررسی و تحلیل حقوقی آیین نامه اجرایی شکار ویژه و شماره ۳۳۴۶/ت/۲۲۸۰۵ مورخ ۱۳۸۱/۱/۳۱
 ۲۹۸ ..... الف) مغایرت با شرع:
 ۲۹۸ ..... ۲۹۹
- ب) مغایرت با قانون اساسی:
 ۲۹۹ ..... ۲۹۹
- ج) مغایرت با قوانین محیط زیست:
 ۲۹۹ ..... ۶۶
- ۶۶ - رأی وحدت رویه در مورد مطالبه بهای جانوران وحشی (پرندگان شکاری) (مصوب ۱۳۷۴/۲/۹ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری)
 ۳۰۰ ..... ۶۷
- ۶۷ - بررسی و تحلیل حقوقی رأی وحدت رویه در مورد مطالبه بهای جانوران وحشی (پرندگان شکاری)
 ۳۰۱ ..... ۳۰۱

فصل سوم: حقوق حیوانات در منابع معتبر اسلامی

۶۸ - مقدمه	۳۰۳
بخش اول: حقوق طبیعی حیوانات وحشی	۳۰۴
۶۹ - پیشگفتار	۳۰۴
تعریف حیوان وحشی:	۳۰۵
۷۰ - حق حیات	۳۰۵
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۰۵
ب) گفتار دوم، طرح مبحث:	۳۰۶
ج) گفتار سوم، نتیجه مبحث:	۳۰۸
۷۱ - حق مالکیت	۳۰۸
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۰۸
ب) گفتار دوم، طرح مبحث:	۳۰۹
ج) گفتار سوم، در مورد ارض و بوق مالکانه انسان با حیوان چه باید کرد؟	۳۱۰
۷۲ - حق تغذیه	۳۱۱
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۱۱
ب) گفتار دوم، طرح مبحث:	۳۱۱
ج) گفتار سوم، چراگاه و منابع تغذیه حیوان وحشی در ملکیت حقیقی کیست؟	۳۱۱
۷۳ - حق تولید مثل و منع عقیم کردن و نسل کشی حیوان	۳۱۲
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۱۲
ب) گفتار دوم، طرح مبحث:	۳۱۲
۷۴ - حق آزادی	۳۱۳
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۱۳
ب) گفتار دوم، طرح مبحث:	۳۱۴
ج) گفتار سوم، در دعوای تجارت حیوان وحشی (طوطی) که بین خریدار و فروشنده فروشی مطرح است، قاضی چگونه و با چه استنادی فصل خصومت می‌بندد؟	۳۱۴
د) دلایل بطلان بیع حیوان وحشی:	۳۱۴
ه) نحوه مستند سازی از حیوانات وحشی	۳۱۶
۷۵ - حق بهداشت و درمان رایگان	۳۱۶
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۱۶
ب) گفتار دوم، طرح مبحث:	۳۱۶
۷۶ - حق آشیانه و زیستگاه	۳۱۷
الف) گفتار نخست، تعریف:	۳۱۷

- ۳۱۷ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۱۸ ..... (ج) گفتار سوم، جهات اهمیت آشیانه حیوانات وحشی
- ..... (د) گفتار چهارم، در صورت تعارض حق مکن انسان و حق آشیانه حیوان تقدم با کدام است؟
- ۳۱۸ ..... (ه) گفتار پنجم، حدود و ثغور تسلیط انسان و حقوق مالکانه اش در قبال حیوان چگونه تعیین می‌شود؟
- ۳۱۹ ..... (و) حقوق تطبیقی (کنوانسیون رامسر):
- ۳۱۹ ..... ۷۷ - حق تکامل
- ۳۲۰ ..... (الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۲۰ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۲۱ ..... ۷۸ - حق صلح و منع به جنگ انداختن
- ۳۲۱ ..... (الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۲۱ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۲۲ ..... ۷۹ - منع خشونت و آسیب به حیوان
- ۳۲۲ ..... (الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۲۲ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۲۳ ..... (ج) گفتار سوم، جهات اهمیت منع خشونت و سرار به حیوان
- ۳۲۳ ..... ۸۰ - منع داغ نهادن و سوزاندن حیوان و مثله کردن آن
- ۳۲۳ ..... (الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۲۳ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۲۵ ..... ۸۱ - منع شکار و صید
- ۳۲۵ ..... (الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۲۵ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث: دلیل جواز شکار و صید چه بوده است
- ۳۲۶ ..... (ج) گفتار سوم، اجزا و گوشت‌هایی که تغذیه از آن ممنوع است:
- ۳۲۷ ..... (د) گفتار چهارم، دلایل ممنوعیت شکار:
- ۳۲۷ ..... ۸۲ - منع تجارت و قاچاق حیوان وحشی
- ۳۲۷ ..... (الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۲۸ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۲۸ ..... (ج) گفتار سوم، جهات اهمیت منع تجارت حیوان وحشی و قاچاق اجزای آن
- ..... (د) گفتار چهارم، آیا پرند فروشی و فروش حیواناتی مثل خرگوش، قناری، زاغ، باز و ... مجاز است؟
- ۳۲۹ ..... (ه) حقوق تطبیقی (کنوانسیون سائیس)

۳۳۲	۸۳- منع بهره‌کشی (منع تلقیح مصنوعی یا تغییر ژنتیک حیوانی).....
۳۳۲	الف) گفتار نخست، تعریف:.....
۳۳۲	ب) گفتار دوم، جهات اهمیت منع بهره‌کشی از حیوان وحشی:.....
۳۳۳	ج) حقوق تطبیقی (کنوانسیون تنوع زیستی و پروتکل ایمنی زیستی):.....
۳۳۷	۸۴- حیوان وحشی غیر قابل تملک است (منع اهلی ساختن).....
۳۳۷	الف) گفتار نخست، تعریف:.....
۳۳۷	ب) گفتار دوم، دلایل غیر قابل تملک بودن حیوان وحشی.....
۳۳۸	ج) گفتار سوم، اقسام حیوانات از نظر ملکیت.....
۳۳۹	د) گفتار چهارم، آیا سیر اهلی نمودن حیوان وحشی ادامه دارد؟.....
	ه) موارد مغایر با اصول باغ وحش، سیرک، موزه وحوش و حیوان فروشی با
۳۳۹	حقوق حیوانات وحشی:.....
۳۴۰	۸۵- حیوان اهلی یا شکارگر، حیوان اهلی که (وحشی شده) است.....
۳۴۰	الف) گفتار نخست، تعریف:.....
۳۴۰	ب) گفتار دوم، طرح مبانی.....
	ج) گفتار سوم، تکلیف حیوان اهلی یا ولگرد چیست و در کدام دسته
۳۴۱	(وحشی یا اهلی) جای می‌گیرد؟.....
۳۴۱	د) گفتار چهارم، شرایط حیوان وحشی شده؟.....
	۸۶- حق تعاون و رسیدگی و کمک به حیوان وحشی نیازمند، بی‌سرپرست، مجروح،
۳۴۱	بیمار یا گم شده.....
۳۴۱	الف) گفتار نخست، تعریف:.....
۳۴۲	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:.....
	ج) گفتار سوم، آیا کشتن ماری که قصد خوردن جوجه‌های پرنده را دارد
۳۴۳	نقض تناسبات محیط زیست و حق حیات و تغذیه حیوان مهاجم تلقی می‌شود؟.....
	د) گفتار چهارم، دخالت و دفاع و حمایت انسان در روابط حیوانات و حیوان
۳۴۳	نیازمند در چه حالاتی لازم است؟.....
۳۴۴	۸۷- اصل تساوی انسان و حیوان در استفاده از محیط زیست.....
۳۴۴	الف) گفتار نخست، تعریف:.....
۳۴۴	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:.....
	ج) گفتار سوم، جهات اهمیت اصل تساوی انسان و حیوان در استفاده از
۳۴۵	محیط زیست:.....
۳۴۶	۸۸- شناخت حیوان موذی (استثنایی بر حق حیات).....
۳۴۶	الف) گفتار نخست، تعریف:.....

- ۳۴۶ ..... (ب) گفتار دوم، قواعد مهم شناخت حیوان موذی؛
- ۳۴۷ ..... (ج) گفتار سوم، فرق حکم دفاع مشروع با حکم قتل موذی چیست؟
- ۳۴۹ ..... (د) حقوق تطبیقی
- ۳۴۹ ..... ۸۹ - استفتاء مؤلف در خصوص شناخت حیوان موذی و...
- ۳۵۲ ..... ۹۰ - منع مجازات حیوان وحشی
- ۳۵۲ ..... الف) گفتار نخست، تعریف؛
- ۳۵۲ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث؛
- ۳۵۳ ..... ۹۱ - اصل تساوی حقوق
- ۳۵۳ ..... الف) گفتار نخست، تعریف؛
- ۳۵۳ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث؛
- ۳۵۴ ..... ۹۲ - حق تبعیت حیوان وحشی
- ۳۵۴ ..... الف) گفتار نخست، تعریف؛
- ۳۵۴ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث و شرایط تحقق تابعیت؛
- ..... (ج) گفتار سوم، اگر حیوان مهاجری به واسطه تجارت از کشور خارج شود و در کشور بیگانه با همسرش متولد شود، وضعیت حیوان متولد شده چگونه خواهد بود؟
- ۳۵۵ ..... (د) گفتار چهارم، قواعد مسلم تابعیت حیوانات وحشی؛
- ۳۵۶ ..... (ه) گفتار پنجم، تابعیت مضاعف و سیل - حیوانات وحشی مهاجر؛
- ۳۵۷ ..... (و) گفتار ششم، ضرورت شناسایی تابعیت حیوانات وحشی مهاجر؛
- ۳۶۰ ..... (ز) گفتار هفتم، فایده حق تابعیت حیوان وحشی؛
- ۳۶۲ ..... (ح) حقوق تطبیقی (کنوانسیون رامسر)؛
- ۳۶۳ ..... ۹۳ - حق دیه حیوانات
- ۳۶۳ ..... الف) گفتار نخست، تعریف؛
- ۳۶۳ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث؛
- ۳۶۴ ..... (ج) گفتار سوم، ضرورت شناسایی حق دیه تمام و دیه اعضای حیوانات وحشی؛
- ۳۶۵ ..... (د) گفتار چهارم، چگونگی و نحوه استنتاج میزان دیه اعضا و جوارح حیوان وحشی؛
- ۳۶۶ ..... (ه) گفتار پنجم، دیه اعضای حیوانات وحشی؛
- ..... (و) گفتار ششم، آیا نحوه شناسایی ارزش اعضای حیوان وحشی با توجه به ق.م.ا قیاس محسوب می شود؟
- ۳۷۰ ..... (ز) گفتار هفتم، بعضی از موارد معین دیه حیوانات که توسط شارع معین شده است.
- ۳۷۱ ..... ۹۴ - حق قصاص و رستاخیز حیوانات.
- ۳۷۲ ..... الف) گفتار نخست، تعریف؛
- ۳۷۲ ..... (ب) گفتار دوم، طرح مبحث؛

۳۷۲	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۳۷۳	۹۵ - حق تقدم حیات حیوان بر حقوق الناس و حقوق الله
۳۷۳	الف) گفتار نخست، تعریف:
۳۷۳	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۳۷۴	بخش دوم: حقوق طبیعی حیوانات اهلی
۳۷۴	۹۶ - مقدمه
۳۷۴	الف) تعریف حیوان اهلی:
۳۷۴	ب) تفاوت های اصولی و حقوقی حیوانات وحشی و اهلی (۲۱ تفاوت)
۳۷۶	۹۷ - حیات حیات
۳۷۶	الف) گفتار نخست، تعریف:
۳۷۷	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۳۷۷	ج) گفتار سوم، اصول اساسی حق حیات حیوانات اهلی حلال گوشت:
۳۷۸	۹۸ - حق نفقه
۳۷۸	الف) گفتار نخست، تعریف:
۳۷۸	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
	ج) گفتار سوم، اگر مالک حیوان در استطاعت باشد ادای نفقه نداشته باشد
۳۷۹	تکلیف چیست؟
۳۷۹	د) گفتار چهارم، اگر مالک حیوان از دادن نفقه حیوان خودداری کند تکلیف چیست؟
۳۸۰	ه) گفتار پنجم، مقدار و اندازه نفقه حیوان اهلی چگونه خواهد بود؟
	و) گفتار ششم، آیا تصرف بدون اذن در علوفه و آب حیوانات اهلی جایز است؟
۳۸۰	اهلی جایز است؟
۳۸۱	۹۹ - حق مسکن مناسب
۳۸۱	الف) گفتار نخست، تعریف:
۳۸۱	ب) گفتار دوم، مشخصات مسکن مناسب و سالم:
۳۸۱	۱۰۰ - حق بهداشت و درمان
۳۸۲	الف) گفتار نخست، تعریف:
۳۸۲	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۳۸۳	ج) گفتار سوم، رئوس حقوق بهداشتی و درمانی حیوان اهلی:
۳۸۴	۱۰۱ - حق تولید مثل و منع عقیم ساختن و منع نسل کشی حیوان
۳۸۴	الف) گفتار نخست، تعریف:
۳۸۴	ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
	ج) گفتار سوم، آیا با در نظر گرفتن مصالح عمومی و مردمی می توان در مقاطعی

- ۳۸۵ ..... تصمیم به کشتار یا عقیم سازی حیوانات ولگرد یا مزاحم گرفت؟
- ۳۸۶ ..... (د) گفتار چهارم، ضرورت‌های حق تولید مثل حیوانات اهلی:
- ۳۸۷ ..... ۱۰۲ - منع خشونت و شلاق زدن یا ترساندن حیوان و منع مفارقت مادر و فرزند
- ۳۸۷ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۸۷ ..... ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۸۸ ..... ج) گفتار سوم، مصادیق خشونت علیه حیوان:
- ۳۸۹ ..... (د) گفتار چهارم، آیا زدن حیوان با وسیله‌ای نرم بر مکان مناسب تجویز شده است؟
- ۳۸۹ ..... ۱ - منع داغ نهادن و مثله کردن حیوان
- ۳۸۹ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۰ ..... ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۹۰ ..... ۱۰۴ - منی شناسنامه حیوانات
- ۳۹۰ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۱ ..... ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۹۱ ..... ۱۰۵ - حق صلح و منع جنگ و پرداختن حیوانات
- ۳۹۱ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۲ ..... ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
- ۳۹۳ ..... ۱۰۶ - منع بازی با حیوانات
- ۳۹۳ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۳ ..... ب) گفتار دوم، دلایل منع بازی با حیوان:
- ۳۹۳ ..... ۱۰۷ - منع شکار حیوان اهلی
- ۳۹۳ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۴ ..... ب) گفتار دوم، دلایل منع شکار حیوان اهلی:
- ۳۹۴ ..... ج) گفتار سوم، مجرم حیوان اهلی به حیوان اهلی دیگری و شکار از
- ۳۹۵ ..... ۱۰۸ - عدالت در بهره‌کشی و انتفاع با رعایت طاقت حیوان
- ۳۹۵ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۵ ..... ب) گفتار دوم، رئوس شقوق رفتار عادلانه در بهره‌کشی و انتفاع از حیوان اهلی
- ۳۹۷ ..... ۱۰۹ - حق ذبح بدون آزار و مشروع
- ۳۹۷ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۷ ..... ب) گفتار دوم، شرایط اساسی حق ذبح بدون آزار و مشروع
- ۳۹۹ ..... ۱۱۰ - پرداخت دیه
- ۳۹۹ ..... الف) گفتار نخست، تعریف:
- ۳۹۹ ..... ب) گفتار دوم، طرح مبحث و تفاوت دیه حیوان اهلی و وحشی

۴۰۰	(ج) گفتار سوم، امروزه چه ملاکی برای دیه حیوانات اهلی وجود دارد؟
۴۰۰	(د) آیا همه حیوانات اهلی دیه دارند؟
۴۰۱	۱۱۱ - منع نگه داشتن حیوان نجس (سگ و خوک خشکی)
۴۰۱	(الف) گفتار نخست، تعریف:
۴۰۱	(ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
	(ج) گفتار سوم، آیا سگ معمولی یا سگ آپارتمان یا سگ‌های کوچک بی‌آزار که مدام
۴۰۲	شاید و می‌شوند را می‌توان در خانه یا آپارتمان نگه داشت؟
۴۰۳	۲ - بنوت و ولایت و عدم مفارقت
۴۰۳	(الف) گفتار نخست، تعریف:
۴۰۳	(ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۴۰۴	(ج) گفتار سوم، شاید - اساسی حق ولایت و بنوت:
۴۰۴	۱۱۳ - منع تقبیح حق ولایت شروع
۴۰۴	(الف) گفتار نخست، تعریف:
۴۰۴	(ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۴۰۵	۱۱۴ - حق نام:
۴۰۵	(الف) گفتار نخست، تعریف:
۴۰۵	(ب) گفتار دوم، طرح مبحث:
۴۰۶	۱۱۵ - منع سکس و بهره‌کشی جنسی از حیوان
۴۰۶	(الف) گفتار نخست، تعریف:
۴۰۶	(ب) گفتار دوم، جهات اهمیت منع سکس و بهره‌کشی جنسی از حیوان:
۴۰۷	(ج) گفتار سوم، طرح مبحث روابط جنسی انسان و حیوان:
۴۱۰	(د) صور و شقوق متفاوت احکام روابط جنسی انسان و حیوان:
۴۱۲	(ه) ادله اثبات جرم وطی حیوان:
۴۱۲	(و) تعزیر و مجازات واطی:
	(ز) حکم روابط جنسی حیوانات اهلی ناهمگون و غیرهمگون و جهانیدن حیوان:
۴۱۳	بر ماده چیست؟
	(ح) اگر حیوان حلال گوشت وطی شده حامله باشد، آیا حکم ذبح و امحایه حمل
۴۱۳	سرایت می‌کند؟
۴۱۴	۱۱۶ - مجازات ستم به حیوانات:
۴۱۴	(الف) گفتار نخست، تعریف:
۴۱۴	(ب) گفتار دوم، طرح مبحث:

فصل چهارم: تحلیل حقوقی آرا

۴۱۶	۱۱۷ - مقدمه .....
۴۱۷	۱۱۸ - متن رأی دادگاه در خصوص سرقت یک قلابه سگ و ۱۵۰ عدد کبوتر .....
۴۱۷	الف) متن رأی دادگاه: .....
۴۱۸	ب) نقد و تحلیل حقوقی رأی: .....
۴۲۱	ج) یک قلابه توله سگ از مالک آن سرقت شده است مالک چگونه می‌تواند اقامه دعوا کند؟ .....
۴۲۱	۱ - متن رأی دادگاه در خصوص قتل به واسطه حیوان و با سهل‌انگاری و اهمال در نگهداری .....
۴۲۱	الف) متن رأی دادگاه: .....
۴۲۴	ب) ارکان رأی: .....
۴۲۵	ج) استدلال و توجیه کشور در نقض رأی محکومیت مسبب .....
۴۲۵	د) نقد و تحلیل و توجیه رأی: .....
۴۲۷	ه) نتیجه‌گیری .....
۴۲۸	۱۲۰ - متن رأی دادگاه در خصوص سرقت حیوانات وحشی .....
۴۲۸	الف) متن رأی دادگاه: .....
۴۳۰	ب) ارکان رأی: .....
۴۳۰	ج) نقد و تحلیل حقوقی رأی: .....

فصل پنجم: طرح قانون حیوانات ایران

۴۳۲	۱۲۱ - طرح پیشنهادی قانون حیوانات ایران .....
۴۳۲	الف) بخش اول: مقدمه .....
۴۳۲	ب) بخش دوم: متن قانون و تعاریف .....
۴۳۴	ج) بخش سوم: حقوق مشترک حیوانات اهلی و وحشی .....
۴۴۸	د) بخش چهارم: حقوق طبیعی حیوانات وحشی .....
۴۵۷	ه) بخش پنجم: حقوق طبیعی حیوانات اهلی .....

فصل ششم: اساسنامه مجلس مدافعان حقوق حیوانات

۴۷۰	۱۲۲ - اساسنامه مجلس مدافعان حقوق حیوانات .....
۴۷۰	الف) مقدمه .....
۴۷۱	ب) متن اساسنامه (اهداف، عضویت، شرایط عضویت و...) .....
۴۷۵	فهرست منابع و مآخذ .....

پیشگفتار

به نام خداوند خورشید و ماه

به یاری خداوند دانا و توانا کتاب: «حقوق حیوانات در ایران و اسناد بین‌المللی» در شش فصل تألیف شده است:

فصل اول: با عنوان «تعاریف و مقدمه» در هفت سرفصل، مشتمل بر فلسفه‌ی «حقوق حیوانات» و تعریف حقوق حیوانات و جایگاه آن در علم حقوق و منابع حقوق حیوانات، اختصاص دارد، که در یک کلام: «احیای تفکر اصیل» است با جهت احیا و بناگذاری حقوق حیوانات در ایران.

فصل دوم: با عنوان «حقوق حیوانات در قوانین» در ۶۰ سرفصل و چهار بخش مجزا به تفکیک نظم قوانین به بررسی و تحلیل و تشریح حقوق حیوانات در قوانین اساسی، مدنی، جزا و محلی پرداخته شده است.

فصل سوم: با عنوان «حقوق حیوانات در منابع معتبر اسلامی» در ۴۸ سرفصل و ۲ بخش مجزا به تفکیک در خصوص حقوق حیوانات اهلی و حقوق حیوانات وحشی است که محتوای آن منابع معتبر است که در «قانون» و «حل ما لم ینحل» جایگزین قانون است.

فصل چهارم: با عنوان «نقد و تحلیل حقوق ایران» در سه سرفصل مشتمل بر تحلیل حقوقی آرای صادره در خصوص حقوق حیوانات با اوضاع و احوال حیوانات است.

فصل پنجم: با عنوان «طرح قانون حیوانات» چکیده و خلاصه‌ای، کتاب است که حاصل کار نویسنده کتاب همین فصل است که با تصویب قانون پیشنهادی حقوق حیوانات به: «قانون حیوانات» ارتقا خواهد یافت.

فصل ششم: با عنوان «مجلس مدافعان حقوق حیوانات» یک مشکل را به بحث حقوقی مدافع حقوق حیوانات و تضمین‌کننده و ناظر و حامی حقوق حیوانات خواهد بود و در چارچوب اساسنامه فعالیت خواهد کرد.

قبل از نگارش کتاب سؤالات پژوهش این بود:

- ۱- حیوان چیست؟
- ۲- آیا حیوان حقی دارد؟
- ۳- فلسفه‌ی حقوق حیوانات چیست؟
- ۴- حقوق حیوانات چیست؟
- ۵- جایگاه حقوق حیوانات در علم حقوق و حقوق ایران کجاست؟
- ۶- منابع حقوق حیوانات کدام است؟

و فرضیه‌های نخستین که در پایان پژوهش و فیش‌برداری به بار نشست چنین شد:

- ۱- تعریف علمی برای حیوان.
- ۲- شناسایی حقوق برای حیوانات اهلی و وحشی به‌طور مجزا.
- ۳- تبیین عقلانی فلسفه‌ی حقوق حیوانات و پاسخ به چرایی‌های حقوق حیوانات.
- ۴- ارائه تعریف حقوقی از حقوق حیوانات.
- ۵- شناسایی جایگاه حقوق حیوانات در علم حقوق و به ویژه حقوق ایران.
- ۶- معرفی مشروح منابع حقوق حیوانات.

روش تألیف

با اتمام به‌خلاء حقوق حیوانات و نبود قانون پاسخگو و نقض حقوق حیوانات و وجود منابع غنی در این خصوص، نخستین گام فیش‌برداری از منابع علمی و مراجع معتبر بود و سپس تراب و تنظیم مطالب و فیش‌ها و طرح کتاب بود که فصول مذکور طراحی و طبق نظم منابع حقوقی و منظم قوانین به پرورش مطالب پرداخته و سپس به تأسیس اصول حقوقی و استنباط و استخراج و در پایان در صورت وجود زمینه تطبیق به تطبیق مطالب با قانون حیوانات انگل (۱۹۷۱) و اسناد بین‌المللی مرتبط پرداخته شد.

در تأسیس اصول حقوقی و اصول فقهی قواعد فقه برای استنباط احکام و استحکام استدلال استفاده شده است، این حقوق برای حیوانات در منابع معتبر وضع شده و ثابت و مسلم است و اصل بر بقای آن است. پس این عهدگیری آن است که نظام حقوقی کشور ما از فقه امامیه سرچشمه می‌گیرد و دکترین اسلامی و فقه امامیه در نظام قضایی و دادگستری ما عین حقوق است و منابع معتبر اسلامی بعد از قوانین منبع فیاض نظام حقوقی ایران است در این کتاب بیش از ۵۰ تعریف حقوقی و ۳۰۰ پیشنهادی ارائه شده است.

در محاکم ایران که «مالانص فیه» (سکوت قانون) باشد حکوم به بی‌حقی باشد گردآوری نصوص مستحکم و معتبر چراغ راهی فرار از قضات وکلای گرامی است تا در پناه تمسک به اصل ۱۶۷ ق.ا و حجیت منابع معتبر و تائیدی معتبر جایگزین قانون باشد.

امید آن دارم مباحث این کتاب و به ویژه فصل سوم پایه‌ای برای وضع قوانین مترقی برای احقاق حقوق حیوانات باشد البته فصل ۵ دشواری قواعد وضع قوانین و استدلال و طرح و تبیین آن را برای قانونگذار هموار و آسان نموده که با عزم مقنن این امر مهم و ضروری تحقق می‌یابد.

این کتاب در یک کلام به تعبیر استاد جعفری لنگرودی: «تدوین مالم یدون» است، در این زمانه کمتر کسی است که با شنیدن «حقوق حیوان» خنده‌ی طنزی از دل بر لبانش ننشیند، معنای این خنده‌ی طنز آلود این است که: آخر در زمانه‌ای که سفله برای نان و آزاده برای نام می‌جنگد و عدالت پیشگان از شنیدن نام عدالت در حزن فرو می‌روند، دیگر چه

جای طرح: «حقوق حیوانات».

اما، نه. این منطق رهپویان عدالت نمی‌تواند باشد، امام عدل و احسان تمام نام و نان دنیا را با ننگ ستاندن پوست جویی از دهان مورچه عوض نمی‌کند. این اندیشه‌ی تابناک و اصیل او و قضاوتش در خصوص تغییر ضمان مالک استری که: استر با پایش خسارت زند یا دستش؟ وقوع خسارت در روز بوده یا شب؟ انگیزه‌ی نوشتن این کتاب بود.

چه حسرتی می‌بردم بر منطق و کلام آن فقیه اعظم: «شیخ انصاری» خواستم مشی مشق او بنام ول فرسنگ‌ها دور از اویم.

الن، نان‌ها، روزها و سال‌ها شهر بند این زاویه بودن در پی اعتلای کلمه‌ی تو و حکمت و عدالت بود.

نه چسب انعام، نام دلم و نه غم نام و ننگ، به حق شیرینی این اخلاص از سر نیاز و بی نیت معامله بفارغ‌معاصی باشد و فانوس آن جهان و راهی که باید رفت، اگر اذن و فرمایش حضرت پادشاهی ت باشد، متغالی بر کف‌ی ترازوی یوم حساب! این همه دانش حقوق نام دلم، از تو بود، پس همه‌اش در راه و برای تو باشد.

سپاسگزاری

(۱) از جناب آقای «محمدعلی گرامی» دانشمند و محترم مسوول امور بین‌الملل سازمان حفاظت محیط زیست در همکاری با «مسلم استناد بین‌المللی محیط زیست» جهت تطبیق.

(۲) از جناب آقای «دکتر حسن رحیمیان» متخصص باورهای و جانورشناسی، استادیار محترم دانشگاه تهران، در پاسخ به استفتا و ارائه‌ی خدمات تخصصی در تفکیک حیوانات اهلی و وحشی و مصادیق جانور موذی، جهت استناد.

(۳) از جناب آقای «علی بهرامی» مترجم محترم انتشارات رهنما در ترجمه حقوقی قانون حیوانات انگلیس، ۱۹۷۱، جهت تطبیق.

(۴) از جناب آقای «حسینی نیک» ناشر محترم انتشارات مجد، در مساعدت و پیمانه و قبول زحمت در چاپ کتاب حقوق حیوانات.

(۵) از کمیته حقوقی مرکز مشاوران حقوقی، وکلا و کارشناسان قوه قضائیه و کارروه‌های علمی که مشوق اینجانب بودند، سپاسگزارم.

تهران آذر ماه ۱۳۸۹

عباس حسینی